

**ANAYASA MAHKEMESİ'NE BİREYSEL
BAŞVURUDA
“BAŞVURUNUN REDDİ KARARI”**

*Ali Erdem DOĞANOĞLU**

ÖZET

Türkiye’de Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru yolunun açılması ve uygulanmaya başlamasıyla *anayasa yargısında yargılama hukuku* sorunları da çeşitlenmiş ve bu sorunların saptanmasına ve çözülmesine ilişkin etkinlik alanı çokça genişlemiştir.¹ Daha önce tipik olarak yargılama hukukunun anayasa yargısı dışındaki alanlarında kullanılan birtakım kavram, kurum, ilke, kural ve yaklaşım biçimlerinin anayasa

* Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Anayasa Hukuk Anabilim Dalı, Araştırma Görevlisi.
E-Posta: alierdemdoganoglu@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7346-3389>

Makale Geliş Tarihi:30.08.2018

Makale Kabul Tarihi:27.09.2018

¹ “*Yargılama (muhakeme) hukuku*” kavramına ilişkin olarak bkz.: KUNTER, Nurullah: Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Yenileştirilmiş ve Geliştirilmiş Sekizinci Bası, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1985, s. 5 vd.

yargısında bireysel başvuruya ilişkin yargılama hukuku sorunlarının saptanmasında ve çözülmesinde de işlev görebileceği söylenebilir. Bu çerçevede çalışmada, anayasa yargısının temel konularından *bireysel başvuruda başvurunun reddi* kurumunun kavramsal içeriği, başvurunun reddi kararlarının gerekçelendirilmesinde kullanılan gerek doğrudan 6216 sayılı *Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun* ve *Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü* hükümlerinde açıkça gösterilen ve gerekse Anayasa Mahkemesi içtihatlarıyla kabul edilen nedenler, bireysel başvurunun reddine karar verme yetkisine Anayasa Mahkemesi'nde hangi mercii ve organların sahip olduğu ve başvurunun reddi kararlarının hukuki niteliği ile tüm bu sayılanlar çerçevesinde ortaya çıkan yargılama hukuku sorunları *anayasa hukuku* perspektifinden ele alınmaya çalışılmıştır. Sözü edilen tüm bu konularla ilgili yayınlanmış Anayasa Mahkemesi kararları da özgün bir içeriğe sahip ve değinilen konuların özüne ilişkin oldukları ölçüde incelenmiştir. Çalışmada konulara anayasa hukuku perspektifinden çıkılmadan “*kesin hüküm*”, “*dava şartı*”, “*usule ilişkin nihai karar*”, “*usulden ret kararı*” gibi yargılama hukukunun temel kavramları arasında yer alan ancak anayasa yargısı alanında pek sık kullanılmayan kavramların bu alanda nasıl işlev görebileceği sorusuna cevap bulma kaygısıyla yaklaşmıştır. Böylece bir yargılama hukuku dalı olarak anayasa yargısı alanına katkıda bulunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anayasa Yargısı, Anayasa Mahkemesi, Bireysel Başvuru, Başvurunun Reddi, Yargılama Hukuku

**REJECTION OF APPLICATION IN INDIVIDUAL
APPLICATION TO THE CONSTITUTIONAL COURT OF
THE REPUBLIC OF TURKEY**

ABSTRACT

As soon as the recognition of the right to individual application and beginning the implementation of it in Turkey, the problems about procedural law have diversified and the area of activity for identifying and solving these problems has expanded greatly. It can be said that a number of concepts, institutions, principles, rules and approaches, which have been used in areas of the procedural law other than the constitutional jurisdiction, may function in the determination and resolution of the problems related to the individual application in constitutional jurisdiction. In this context, with this study, the conceptual content of the rejection of the application in the individual application which constitutes one of the basic issues of the constitutional jurisdiction, the rationales which are used to justify the decisions on rejection of individual applications, that either directly indicated in Law No. 6216 on *The Establishment and Procedures of the Constitutional Court* and *The Rules of Procedure of the Constitutional Court* or adopted by the case-laws of the Constitutional Court, the authority to decide the rejection of the individual application under the structure of the Constitutional Court, the legal characteristic of the rejection of the individual application and entire procedural law issues which arise within the framework of these issues indicated are tried to be addressed from the perspective of the constitutional law. The published decisions of The Constitutional Court on all these issues were

also examined to the extent that they have original content and are relevant to the essence of the subjects mentioned above. In this study, an approach with the concern of finding the answers to the question of how various concepts, which are among the basic concepts of the procedural law, but not frequently used in the field of constitutional jurisdiction, can function in this field without leaving the perspective of constitutional law, is followed. Thus, it is aimed to contribute to the field of constitutional jurisdiction as a branch of procedural law.

Key Words: Constitutional Jurisdiction, Constitutional Court, Individual Application, Rejection of Application, Procedural Law.

I. ÇALIŞMANIN KONUSU, KAPSAMI VE PLANI

Önüne gelen bir bireysel başvuruda Anayasa Mahkemesi'nin esas incelemesi yapabilmesinin, yani başvuru konusu olay bakımından bir hak ihlali olup olmadığını değerlendirebilmesinin olumlu ve olumsuz çeşitli koşulları vardır. Bu koşullardan birinin yerine gelmemesi durumunda, sağlanmayan koşulun niteliğine göre Anayasa Mahkemesi ya esas incelemesi yapamaz ya da esas incelemesi yapmamayı tercih edebilir. Söz konusu her iki durumda da Mahkeme başvuru hakkında bir karar verir ve uyuşmazlıktan el çeker. Anayasa Mahkemesi'nin uyuşmazlıktan el çekmesiyle sonuçlanan durumlar hukuki sebeplerine göre birbirinden ayrılır. Bu durumlarda Anayasa Mahkemesi tarafından verilebilecek kararlar da birbirinden farklıdır. Burada Anayasa Mahkemesi'nin esas incelemesi yapmadan uyuşmazlıktan el çekeceği belirli durumlarda verebileceği kararların bir türü olan *başvurunun reddi* kararı incelenecektir. Bu kapsamda, gerek açık pozitif hukuk kuralları, gerekse Anayasa Mahkemesi kararları çerçevesinde Mahkeme'nin hangi durumlarda ve hangi organları tarafından bireysel başvurunun reddine karar verilebileceği ve bu tür kararların Mahkeme'nin uyuşmazlıktan el çekmesi sonucunu doğuran diğer tür kararlarından farkları üzerinde durulacak; Mahkeme'nin esas incelemesi yapmaması ile sonuçlanması bakımından aynı nitelikte sayılabilecek farklı türden kararların doğurdukları bazı diğer sonuçlar açısından birbiriyle karşılaştırılması yoluyla saptanan bir soruna değinilecek ve bu sorunun çözümü için önerilerde bulunulacaktır.

II. ANAYASA MAHKEMESİ'NİN BİREYSEL BAŞVURUYA İLİŞKİN KARARLARI İÇİNDEKİ YERİ BAĞLAMINDA BAŞVURUNUN REDDİ KAVRAMI

Bireysel başvuru kapsamında Anayasa Mahkemesi, önüne bir uyuşmazlık geldiğinde önündeki uyuşmazlığı incelerken yargılama hukuku açısından bakıldığında iki tür hukuki sorunu, kural olarak birbirini takip eden iki aşamada çözer.² Birinci aşamada Mahkeme bireysel başvuruyu değerlendirip değerlendiremeyeceğini, yani önüne gelen uyuşmazlık konusu olayda bir hak ihlali olup olmadığına bakıp bakamayacağını araştırır. Bu aşama “kabul edilebilirlik incelemesi” de dahil olmak üzere esas

² Anayasa Mahkemesi'nde bireysel başvurunun incelenmesine ilişkin aşamalar, *yapılan incelemenin niteliğine göre* birbirinden ayrıldığında iki aşama saptanmaktadır. Oysa bu ayrım farklı ölçütlere göre de yapılabilir. Örneğin *Mahkeme'de incelemeyi yapan birim veya organa göre* veya *incelemenin yapıldığı zamana göre* de çeşitli ayrımlar yapılabilir. Ayrıca yapılan incelemenin niteliğine göre yapılan ayırmada, sözü edilen iki tür sorun, zaman açısından da kural olarak birbirini takip eden iki aşamada çözülür; ancak bu zorunlu değildir. Yani incelemenin farklı aşamalarında yapılan değerlendirmelerde yine değerlendirilen konunun niteliğine göre daha önce bakılması gereken bir hususta değerlendirmeye etkili bir nokta, zamanında fark edilmemişse daha sonra da gündeme getirilebilir. (ÇINAR, İbrahim / ÇINAR, Sinan: "Bireysel Başvurunun Ön İnceleme Usulü, Bireysel Başvuru Bürosunun Çalışma Sistemi ile Bu Aşamada Verilen İdari Ret Kararlarının Nitelikleri ve İtiraz Aşamaları". Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 0(4), Aralık 2014, s. 287.) Örneğin *süre* koşulunun sağlanmadığı, son karardan önce hangi aşamada fark edilirse edilsin yargılama bu koşula uyulmadığı için sonlandırılır. (Anayasa Mahkemesi, İkinci Bölüm, 2013/1582, 07.11.2013, p. 19; Anayasa Mahkemesi, İkinci Bölüm, 2013/3351, 18.09.2013, p. 24; Anayasa Mahkemesi, İkinci Bölüm, 2013/6398, 03.04.2014, p. 27; Anayasa Mahkemesi, İkinci Bölüm, 2013/2213, 08.05.2014, p. 18.) Anayasa Mahkemesi eksik belgelerin süresinde tamamlanmaması hususunun da yargılamanın her aşamasında gözetilebileceğini açıkça belirtmiştir. (Anayasa Mahkemesi, İkinci Bölüm, 2014/11864, 24.02.2016 p. 36; Anayasa Mahkemesi, Birinci Bölüm, 2014/16223, 06.04.2017 p. 14; Anayasa Mahkemesi, Birinci Bölüm, 2014/16226, 06.04.2017, p. 13; Anayasa Mahkemesi, İkinci Bölüm, 2014/16240, 05.04.2017, p. 13.)

incelemesine geçilebilmesi için aranan tüm biçimsel ve maddi koşullara ilişkin değerlendirmeleri kapsar.³

Anayasa Mahkemesi ikinci aşamada ise önündeki olayda bir hak ihlali olup olmadığını inceler. Anayasa Mahkemesi ilk aşamada olumsuz bir sonuca varırsa, yani olumlu veya olumsuz bir koşulun gerçekleşmesi nedeniyle bir hak ihlali olup olmadığını değerlendiremeyeceği kanaatine varır, ya da takdir etme imkanına sahip olduğu durumlarda takdir yetkisini doğuran nedenlerin gerçekleşmesi şartıyla değerlendirmemeyi tercih edecek olursa, esas incelemesi yapmayacaktır.

Başvurunun reddi kararlarının Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuruya ilişkin kararları içindeki yerini saptayabilmek için Anayasa Mahkemesi'nin hangi durumlarda söz konusu ikinci aşamaya geçmeyeceğine ve bu durumlarda hangi türden kararlara varabileceğine değinmek gerekli ve yeterlidir. Zira Anayasa Mahkemesi'nin önüne gelen uyuşmazlık bakımından hak ihlali olup olmadığını değerlendirdiği aşamayı geçtikten sonra, yani *esas incelemesini* yapması durumunda başvurunun red-

³ Bireysel başvuruda uyuşmazlığın değerlendirilip değerlendirilmeyeceğine ilişkin bir sonuca varılmak üzere yapılan inceleme iki adımda gerçekleştirilmektedir. Bu adımlardan ilki, Mahkeme'nin yargılama yetkisine sahip olmayan idari birimlerince birtakım "şekil şartları"na uyulup uyulmadığına, yani *başvuru evrakında bir eksiklik olup olmadığına* ve *başvuru süresine uyulup uyulmadığına* ilişkin değerlendirmelerle sınırlı olarak yapılan incelemedir. (DOĞRU, Osman: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Rehberi, Birinci Baskı, Legal Yayınevi, İstanbul 2012, s. 84; KARAMAN, Ebru: Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru Yolu, Birinci Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul (Nisan) 2013, s. 226 vd.; HAMDEMİR, Berkan: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru, Birinci Baskı, Seçkin Yayınları, 2015 (Nisan) Ankara, s. 295.) Bu aşama ile ilgili olarak İçtüzüğün 66. maddesinin başlığında "*ön inceleme*" ifadesi kullanılmıştır. Söz konusu aşama öğretilerde kimi zaman "*şekli inceleme*" olarak da adlandırılmaktadır. (Örneğin: ERGÜL, Ergin: Anayasa Mahkemesine ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Bireysel Başvuru ve Uygulaması, Birinci Baskı, Yargı Yayınevi, Ankara (Ekim) 2012, s. 31, 32.) "*Kabul edilebilirlik incelemesi*" ise esas incelemesi aşamasına geçilebilmesi için atılması gereken zorunlu ikinci adımı meydana getirir. (HAMDEMİR, s. 291, 294 vd.)

di yönünde karar vermesi olası değildir. *Başvurunun reddi* kurumu yukarıda sözü edilen ilk türden sorunun ancak belirli bir biçimde çözülmesi durumunda gündeme gelebilir, ki bu durum her ihtimalde başvuru konusu hak ihlali iddiaları yönünden *esas incelemesi* aşamasına geçilmemesi sonucunu doğurur.

Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuruda esas incelemesi yapabilmemesinin tipik ön şartı *kabul edilebilirlik koşullarının sağlanmasıdır*. Bu koşullar 6216 sayılı *Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanununda* gösterilmiş ve bu koşullarda eksiklik olması durumunda "*kabul edilemezlik*" kararı verileceği de açıkça yazılmıştır. Anayasa Mahkemesi'nin esas incelemesini yapıp bu çerçevede bir sonuca varabilmesinin bir diğer koşulu da "*düşme*" nedenlerinden birinin gerçekleşmemiş olmasıdır. Yargılama başlamadan önce ya da yargılamanın herhangi bir aşamasında bir düşme nedeni gerçekleşirse mahkeme bu durumda kural olarak "*düşme*" kararı verecektir. Düşme nedenleri ve düşme kararı da Kanun ve *Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü* hükümlerinde açıkça gösterilmiştir. Mahkeme'nin *düşme* ya da *kabul edilmezlik* kararı vermediği ancak başka bir nedenle "*esas incelemesi*" yapmayarak başvuruyu sonuca bağladığı durumlar da vardır. İşte bu durumlarda karşımıza "*başvurunun reddi*" kurumu çıkmaktadır.⁴ Öyleyse Anayasa Mahkemesi'nin hangi durumlarda ve hangi nedenlerle başvurunun reddi kararı verebileceği üzerinde durmak gerekir.

III. BAŞVURUNUN REDDİ NEDENLERİ

⁴ HAMDEMİR, s. 347-348.

A. Genel Olarak

Anayasa Mahkemesi'nin kabul edilebilirlik koşulları arasında yer almayan bir şartın gerçekleşmemesi; ya da düşme nedenleri arasında yer almayan bir olayın gerçekleşmesi veya durumun söz konusu olması nedeniyle başvuruyu esas incelemesi yapmadan bir sonuca bağlayabilmesi söz konusu olabilmektedir. Bu durumlarda da Mahkeme uyuşmazlığa ilişkin esas incelemesi yapmadan *başvuruyu reddetmektedir*. Anayasa Mahkemesi'nin hangi durumlarda, yani hangi nedenlerle başvuruyu reddedebileceğine ilişkin 6216 sayılı Kanunda ve İçtüzükte bazı hükümler bulunmaktadır. Bu hükümlere göre Anayasa Mahkemesi üç durumda bireysel başvurunun reddine karar verebilir. Bunlardan birincisi ve dayanağı doğrudan Kanun olduğu için en tipik olanı, *başvuru belgelerindeki eksikliğin verilen süre içinde giderilmemesidir*. İkinci olarak *başvuru süresinde yapılmamışsa* yine başvuru Mahkeme tarafından reddedilebilir. Üçüncü olarak da *başvuru hakkının kötüye kullanılması* durumunda başvuru reddedilir.

Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvurunun reddine karar verebileceği durumların pozitif hukuk kurallarında açık dayanağı olanlarla, yani yukarıda sayılanlarla sınırlı olup olmadığı tartışılabilir. Bu tartışma bağlamında varılacak sonuç büyük ölçüde Anayasa Mahkemesi ve hatta daha genel bir düzeyde yargı organının niteliğine ve hukuk sistemi içindeki konumuna ilişkin benimsenen yaklaşıma göre şekillenecektir.⁵ Bu-

⁵ Örneğin Anayasa Mahkemesi'nin doğrudan ilgili herhangi bir pozitif hukuk kuralında açıkça gösterilmeyen "yokluk", "yorumlu ret" veya "yürürlüğü/yürütmeyi durdurma" kararı verme yetkisinin olup olmadığına ilişkin tartışmaların da aynı düzlemde ele alınabileceği söylenebilir. Söz konusu tartışmaların ana düzlemini oluşturduğu düşünülebilecek temel tartışmaya burada girmenin imkânı yoktur. "Yokluk", "yorumlu ret" ve "yürürlüğü/yürütmeyi durdurma"

rada Anayasa Mahkemesi'nin kendisine ancak Anayasa veya kanunlarla açıkça verilen yetkileri kullanabileceği ve bu nedenle ancak başvurunun reddi yönünde bir kararı, gerçekleşmesi durumunda ret kararı verileceği açıkça gösterilen olumlu ya da olumsuz koşullar yönünden verebileceği ileri sürülebilir. Mahkeme'nin sadece yetkili olduğu konularda karar verebileceği doğrudur ve Mahkeme'nin bireysel başvuru konusundaki genel yargı yetkisi ve bu yetkinin niteliği, Mahkeme'nin uygun gördüğü durumlarda makul, mantıklı, ikna edici hukuki gerekçelerle ret kararı verebileceğinin ilkesel olarak kabul edilmesini gerektirir. Kanun koyucunun özellikle usule ilişkin her tür sorunu önceden öngörmesinin ve ayrıntılı olarak düzenlemesinin mümkün olmadığı genel kabul gören bir düşüncedir. Mahkeme anayasal ve yasal işlev ve görevlerini yerine getirebilmek için, kişilerin hak ve özgürlüklerine zarar vermeden, gerekli önlemleri almaya ve bu kapsamda uygun gördüğü türden kararları vermeye yetkili sayılmalıdır.

Nitekim yukarıda belirtilen ve açık pozitif dayanağı olan durumlar dışında da Mahkeme bireysel başvurunun reddi yönünde karar vermektedir. Bunun yayınlanan Mahkeme kararları içinde erişilebilen iki örneği bulunmaktadır. Bu örneklerde Mahkeme *mükerrer başvuru* nedeniyle bireysel başvuru hakkında ret kararı vermiştir. Söz konusu kararlar, kararlara ilişkin özel koşullar ve Mahkeme'nin ortaya koyduğu gerekçeler nedeniyle ayrıca tartışılabilir; ancak bu türden bir tartışma bağlamında makul bir eleştiri Mahkeme'nin böyle bir yetkisinin olmaması ile değil,

kararlarına ilişkin tartışmalara ve bu bağlamda sözü edilen temel soruna ilişkin ipuçları ve seçilmiş kaynakça için bkz.: ÖZBUDUN, Ergun: Türk Anayasa Hukuku, 2017 Anayasa Değişikliklerine Göre Gözden Geçirilmiş On Sekizinci Basım, Yetkin Yayınları, Ankara 2018, s. 408-412, 425-428; GÖZLER, Kemal: Türk Anayasa Hukuku, Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş İkinci Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa (Temmuz) 2018, s. 1134-1152.

bu yetkisini konu itibariyle yanlış kullandığı yönünde bir değerlendirme ile gerekçelendirilebilir. Söz konusu kararlara daha sonra ayrıca değinilecektir.

Aşağıda tek tek başvurunun reddi nedenleri üzerinde durulurken Anayasa Mahkemesi'nin konu hakkındaki kararlarına da değinilecektir. Ancak baştan belirtmek gerekir ki, ayrıntılarına daha sonra değinileceği üzere, *hakkın kötüye kullanılması* dışındaki nedenlerle *başvurunun reddine* karar verme yetkisi İçtüzüğün 66. maddesiyle *Komisyenlar Başraportörlüğüne* verilmiştir. Komisyonlar Başraportörlüğü kararlarına karşı yine İçtüzüğün 66. maddesinde bir *itiraz* mekanizması öngörülmüş ve buna göre itirazı karara bağlayacak mercii de *Komisyenlardır*. Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvurulara ilişkin kararlarının yayınlanması konusunu düzenleyen 6216 sayılı Kanunun 50. maddesinin (3) ve İçtüzüğün 81. maddesinin (4) ve (5) numaralı fıkralarında yer alan hükümlere göre Komisyonlar Başraportörlüğü kararlarının yayınlanması öngörülmemiştir. Aynı düzenlemelere göre ilkesel anlamı olan Komisyon kararlarının Anayasa Mahkemesi internet sitesinde yayınlanması mümkün olmakla birlikte bugüne kadar herhangi bir komisyon kararının yayınlandığı saptanmamıştır. Ancak İçtüzük hükümlerine göre Komisyonlarda görülen tüm işlerin her zaman *Bölmelere* devri olanaklıdır. Bölmeler tarafından verilen tüm kararlar da Anayasa Mahkemesi internet sitesinde yayınlanmaktadır. Bu nedenlerle sonuçta Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvurunun reddine ilişkin, Bölmeler tarafından verilmiş ve yayınlanmış kararları da mevcuttur. Ancak Anayasa Mahkemesi tarafından paylaşılan sayısal bilgilere göre 30 Eylül 2018 tarihine kadar Komisyonlar Başraportörlüğü tarafından verilen ve "idari ret" diye adlandırılan

toplam 11.729 ve ayrıca Mahkeme'nin yetkili organları tarafından verilen 171 ret kararı olmasına rağmen, başvurunun reddi kararıyla aynı nitelikte olmak üzere "idari redde itirazın reddi" şeklinde adlandıran 4 kararla birlikte yayınlanmış toplam sadece 98 ret kararı vardır.⁶ Çalışmada ancak erişilebilen bu 98 karardan gerekli görülenlere değinilebilecektir.⁷

B. Başvuru Belgelerindeki Eksikliğin Verilen Süre İçinde Giderilmemesi

6216 sayılı Kanununun 47. maddesinin (6) numaralı fıkrası ve İçtüzüğün 66. maddesi uyarınca bireysel başvuru belgelerinde eksiklik saptanır ise başvurucuya on beş güne kadar bir süre verilir ve bu süre içinde eksiklik giderilmezse başvuru reddedilir. Bireysel başvuru belgeleri, başvuru dilekçesi ve Kanun ve İçtüzük hükümleri ile bu dilekçeye eklenmesi

⁶ Anayasa Mahkemesi: "Sayılarla Bireysel Başvuru: 23 Eylül 2012 - 30 Eylül 2018 Tarihleri Arası Bireysel Başvuru İstatistikleri", <http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/istatistikler/pdf/istatistik-30Eylul.pdf>, (Erişim Tarihi: 30.09.2018), s. 9.

⁷ Anayasa Mahkemesi tarafından verilen ve yayınlanan başvurunun reddi kararlarına Anayasa Mahkemesi internet sitesindeki "Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası" içinde "Bireysel Başvuru Kararları" bölümünde yer alan "Filtreler" aracılığıyla ulaşmak mümkündür. Söz konusu "Filtreler" altında yer alan "İnceleme Sonuçları" bölümündeki "Sonuç:" başlığında "Başvurunun Reddi" ve "İdari Redde İtirazın Reddi" seçenekleri işaretlenip arama yapıldığında 30.09.2018 tarihi itibarıyla 93 karar sıralanmaktadır. (Anayasa Mahkemesi: "Kararlar Bilgi Bankası, Bireysel Başvuru Kararları", <http://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 30.09.2018).) Ancak çalışma sürecinde, kararlar arası atıflarda ve daha önce yapılan çalışmalarda değinilen diğer kararlar da hesaba katıldığında 30.09.2018 itibarıyla *ret hükmü* içeren toplam 98 yayınlanmış karar saptanmıştır. Elektronik sistemin hazırlanmasında arşivleme konusunda uygulanan bazı özelliklerin "bazı durumlarda aynı kararda ret hükmü dışında diğer türden kararların da yer alması halinde kararın 'başvurunun reddi' seçeneğiyle yapılan aramada sıralanmaması" gibi sonuçları nedeniyle, sistemden ayrıca erişilebilen ve ret hükmü içeren 5 karar belirtilen tarama yöntemiyle sıralanmamaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin konuyla ilgili yayınlanmamış ve çalışmada da ayrıca değinilmeyen bazı diğer kararları hakkında kısa bazı bilgiler için örneğin bkz.: GÜVEYİ, Nazmiye, Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Aşamaları, Birinci Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul (Şubat) 2015, s. 132-133.

zorunlu kılınan belgelerden oluşur.⁸ Özellikle başvuru dilekçesi ekinde yer alması zorunlu belgeler göz önünde bulundurulduğunda, üzerinde durulan ret nedeni kapsamında *kimlik tespiti, bireysel başvuru harcı, adli yardım, vekalet ve temsil ve delillerin sunulması* konularındaki birtakım koşulların da değerlendirildiği görülmektedir.

Başvuru belgelerindeki eksikliğin verilen süre içinde giderilmesi durumunda verilen ret kararına Anayasa Mahkemesi uygulamasında ve uygulama esas alınarak yazılmış eserlerde "idari ret" denmektedir. İçtüzüğün 66. maddesinin (3) numaralı fıkrasıyla bu konuda Kanuna aykırı olarak Mahkeme'nin yargılama yetkisi bulunmayan bir birimi olan Komisyonlar Başraportörlüğüne yetki verilmiş ve ayrıca bir itiraz prosedürü öngörülmüştür. Bu düzenlemeye göre itiraz ile ilgili karar vermeye yetkili mercii de Komisyonlardır. Anayasa Mahkemesi'nin yayınlanmış kararları içinde başvuru belgelerindeki eksikliğin geçerli mazeret olmaksızın verilen on beş günlük sürede uygun yöntem izlenerek tamamlanmaması nedeniyle ret hükmü içeren 13 kararı bulunmaktadır.

Anayasa Mahkemesi *Abubekir Yeşilkaya ve Diğerleri Başvurusu, Hamdullah Pirinçcioğlu ve Kazım Pirinçcioğlu Başvurusu, Alexander Fietzek ve Diğerleri Başvurusu ve Halil Şahin ve Diğerleri Başvurusu* kapsamında vekaleten yapılan kimi başvuruları, başvuru belgelerinde eksik olan asıl veya onaylı vekaletname örneklerinin verilen on beş günlük süre içinde geçerli mazeret gösterilmeksizin tamamlanmaması nede-

⁸ *Bireysel başvuru dilekçesi*, İçtüzüğün 59. ve devamı maddelerinde "başvuru formu" olarak adlandırılmış ve ayrıca İçtüzük ekinde de başvuru formunun bir örneği konmuştur.

niyle reddetmiştir.⁹ Anayasa Mahkemesi, hakkında ret kararı verdiği *İzzetin Deli Başvurusu, Abdulmecit Teter ve Diğerleri Başvurusu ve Tahir Çakar Başvurusu*'nda da ret gerekçesi olarak başvurunun değerlendirilmesi açısından esaslı bir unsur saydığı ve ihlal iddialarının dayanakları arasında yer alan ilk derece mahkemesi kararlarının başvuru tarafından tebliğ alındığına dair belgelerin verilen süre içinde geçerli mazeret sunulmaksızın tamamlanmamasını göstermiştir.¹⁰ Yine Mahkeme *Türkkoğlu Demir Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Başvurusu* kapsamında yaptığı değerlendirmede ret kararını, başvuruya ilişkin harç makbuzu eksikliğinin verilen sürede tamamlanmamasına dayandırmıştır.¹¹ Mahkeme bu kararında doğrudan Bölüm tarafından verilen ara karara itirazın, Mahkeme kararlarının kesin olması nedeniyle verilen süreye etkisi olmadığını da belirtmiştir.¹² Benzer biçimde *Onur Kaan Tahtalı Başvurusuna* ilişkin kararında da Mahkeme harç makbuzu eksikliğinin verilen sürede tamamlanmamasını başvurunun reddi gerekçesi olarak göstermiş, öte yandan İçtüzük ve 6216 sayılı Kanun hükümlerine atıfla yetinmeyerek 6100 Sayılı *Hukuk Muhakemeleri Kanununun dava şartı* eksikliğinin söz konusu olması halinde *usulden ret kararı* verileceğine ilişkin hüküm içeren 115. maddesinin (2) numaralı fıkrasına da açıkça gönderme yapmıştır.¹³

⁹ Anayasa Mahkemesi, Birinci Bölüm, 2014/3973, 08.12.2016, p. 63-72, V. Hüküm A-1; Anayasa Mahkemesi, İkinci Bölüm, 2014/15862, 15.02.2017, p. 12-15, V. Hüküm A; Anayasa Mahkemesi, Birinci Bölüm, 2014/14223, 19.07.2017, p. 16-21, V. Hüküm A; Anayasa Mahkemesi, Birinci Bölüm, 2015/16870, 21.03.2018, p. 20-22, VI. Hüküm A.

¹⁰ 2014/16240, p. 11-14, V. Hüküm A -1; 2014/16223, p. 12-15, V. Hüküm A; 2014/16226, p. 11-14, V. Hüküm A.

¹¹ Anayasa Mahkemesi, Birinci Bölüm, 2013/5864, 20.04.2016, p. 37-42, IV. Hüküm.

¹² 2013/5864, p. 39, 40.

¹³ Anayasa Mahkemesi, Birinci Bölüm, 2014/963, 30.06.2016, p. 21-26.

Anayasa Mahkemesi *Mehmet Encü ve Diğerleri Başvurusu* hakkında ret kararı verirken başvuru dilekçesinde bulunması gereken çeşitli bilgilerle dilekçe ekinde yer alması zorunlu çeşitli belgelerin verilen süre içinde geçerli mazeret sunulmaksızın tamamlanmamasını gerekçe göstermiştir. Bu başvuru kapsamında çok sayıda başvuru ve iddia söz konusu olmuştur. Bu çerçevede tamamlanması istenen bilgi ve belgeler de çok çeşitlidir. Kararda Mahkeme başvurular vekili tarafından sunulan mazereti de değerlendirmiş ve geçerli saymaması sonucunda başvuruyu reddetmiştir.¹⁴

Anayasa Mahkemesi'nin niteliği itibarıyla başvurunun reddine ilişkin hüküm içeren yayınlanmış üç diğer kararında, karar biçimsel olarak doğrudan başvurunun reddine ilişkin değildir. Bu kararlarda daha önce tespit edilen eksikliklerin süresi içinde tamamlanmaması üzerine ilgili merciler tarafından verilen "idari ret" kararlarına itirazlar değerlendirilmiştir. Mahkeme her üç kararda da başvuruda tespit edilen eksikliklerin süresinde ve geçerli mazeret olmaksızın tamamlanmadığını teyitle *itirazları reddetmiştir*. Söz konusu kararlardan *Remzi Uçucu Başvurusu* ve *Mahsum Dima Başvurusuna* ilişkin olanlarda tamamlanmadığı saptanan belgeler başvuru sahiplerine ait *nüfus cüzdanı örnekleridir*. Her iki olayda da başvuru sahipleri verilen süre içinde Mahkeme'ye *nüfus cüzdanı örneği* yerine *nüfus kayıt örneği* ibraz etmiştir.¹⁵ *Remzi Uçucu Başvurusuna* ilişkin kararda Anayasa Mahkemesi *Birinci Bölümünün* bir üyesi nüfus kayıt örneğinin nüfus cüzdanı örneği yerine değerlendirilebileceği gerekçesiyle karşı oy kullanmışsa da karar oyçokluğuyla ret yönünde alınmış-

¹⁴ 2014/11864.

¹⁵ Anayasa Mahkemesi, Birinci Bölüm, 2015/14883, 23.05.2018, p. 5; Anayasa Mahkemesi, Birinci Bölüm, 2015/14754, 04.07.2018, p. 5.

tır.¹⁶ *Mahsum Dıma Başvurusuna* ilişkin karar ise oybirliğiyle verilmiştir.¹⁷ *Ali Çiftçi Başvurusuna* ilişkin kararında ise Mahkeme daha önce ilgili mercii tarafından tespit edilen eksikliklerin posta yoluyla Mahkeme'ye gönderilmesinin yöntemine uygun olmadığını teyit ederek eksik belgelerin süresinde tamamlanmadığı gerekçesiyle verilen idari ret kararına itirazı reddetmiştir.¹⁸

C. Başvurunun Süresinde Yapılmaması

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru 6216 sayılı Kanunun 47. maddesinin (5) numaralı fıkrasıyla süre koşuluna bağlanmıştır. Ancak *başvurunun süresinde yapılmış olması* Kanunun 48. maddesine göre tipik bir kabul edilebilirlik koşuludur. Kanunda açıkça kabul edilebilirlik koşulu olarak düzenlenmesine ve hem Kanunun 49. maddesinin (3) numaralı fıkrasıyla hem de Anayasa'nın 149. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarında yer alan ilgili hükümlerle kabul edilebilirlik incelemesi yapma yetkisi açıkça Komisyonlara ve Bölümlere verilmişken, İçtüzüğün 66. maddesinin (3) numaralı fıkrasıyla kabul edilebilirlik incelemesinden önce Komisyonlar Başraportörlüğü tarafından, yapılacak *ön inceleme* kapsamında başvurunun süresinde yapılıp yapılmadığı hususunun da değerlendirilebileceği öngörülmüştür. Öğretide çeşitli yazarların da ifade ettiği üzere açıkça yargılama yetkisine dahil bir hususta Mahkeme'nin yargılama yetkisi bulunmayan bir birimine karar verme yetkisi tanınması Kanuna ve Anayasaya aykırıdır. Bu konuya başvurunun reddi kararı verme

¹⁶ 2015/14883, p. 15, IV. Hüküm A.

¹⁷ 2015/14754, IV. Hüküm.

¹⁸ Anayasa Mahkemesi, Birinci Bölüm, 2013/7290, 17.07.2014, p. 17-32.

yetkisi başlığında tekrar değinilecektir. Öte yandan İçtüzük hükmü yürürlükte ve uygulanmaya devam edilmektedir.

Süre koşuluna uyulmamasının başvurunun reddi nedenleri arasında da yer almasının yukarıda ifade edilen gerekçelerle İçtüzüğün Kanuna ve Anayasa'ya aykırı düzenlemesinin bir sonucu olması ve bireysel başvuruda süreye ilişkin konu ve sorunların haklı olarak esasen kabul edilebilirlik koşulları kapsamında değerlendirilmesi nedeniyle son olarak Mahkeme'nin süre koşuluna ilişkin olarak başvurunun reddi kapsamında verdiği yayınlanmış tek kararına değinilmekle yetinilecektir. Buna göre, *Fikret Güney Başvurusuna* ilişkin kararında Anayasa Mahkemesi süre koşuluna uyulmadığı gerekçesiyle Komisyonlar Başraportörlüğü tarafından verilen ret kararına itirazı ele almış, açıkça bir kabul edilebilirlik koşulu olduğunu da ifade ederek önündeki olay açısından süre koşuluna ilişkin hususu değerlendirmiş ve itirazın reddine karar vermiştir.¹⁹

D. Bireysel Başvuru Hakkının Kötüye Kullanılması²⁰

6216 sayılı Kanunun 51. maddesiyle bireysel başvuru hakkının kötüye kullanılması açıkça yasaklanmış ve yasağın ihlaline çeşitli hukuki sonuçlar bağlanmıştır. Sadece Kanun hükmü göz önünde bulundurulduğunda hakkın kötüye kullanılması yasağının ihlal edilmemesinin bir *kabul edilebilirlik koşulu* mu yoksa *düşme* ya da *ret nedeni* mi olduğu tartışılabilir. Ancak yine İçtüzüğün başvuru hakkının kötüye kullanılması

¹⁹ Anayasa Mahkemesi, İkinci Bölüm, 2013/1936, 18.09.2013, p. 14-27.

²⁰ Bireysel başvuru hakkının kötüye kullanılması yasağı ve Anayasa Mahkemesi'nin konu hakkında verdiği kararlarla ilgili ayrıntılı bir çalışma için bkz.: DOĞANOĞLU, Ali Erdem: "Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Bireysel Başvuru Hakkının Kötüye Kullanılması Yasağı", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 67(3), 2018.

yasağına ilişkin olarak getirilen 83. maddesinde başvuru hakkının kötüye kullanıldığı tespit edilmesi durumunda başvurunun “*reddedileceği*” açıkça yazılmıştır. Buna rağmen Anayasa Mahkemesi konu hakkında verdiği ilk dört kararında başvuru hakkında doğrudan ret kararı vermemiş, bu kararlardan ikisinde hakkın kötüye kullanılması ile *kabul edilebilirlik koşulları* ikisinde de *düşme nedenleri* arasında bağlantı kurarak *düşme* ve *kabul edilemezlik* kararı vermiştir.²¹ Ancak Anayasa Mahkemesi bu tür muhakemeden vazgeçmiş ve sonraki tüm kararlarında hakkın kötüye kullanılması yasağının ihlalini tespit ettiği durumlarda hak ihlali iddiasına ilişkin olarak doğrudan ret kararı vermiştir.

E. Mükerrer Başvuru

Anayasa Mahkemesi’nin, yayınlanmış kararlarından anlaşıldığı kadarıyla, bir pozitif hukuk kuralında ret sonucu açıkça gösterilmemesine rağmen, gerçekleşmesi halinde ret kararı verdiği tek durum *mükerrer başvuruda bulunulmuş olmasıdır*. Anayasa Mahkemesi’nin bugüne kadar verdiği bu türden yayınlanmış iki kararı bulunmaktadır.²² Mahkeme Ön-

²¹ Anayasa Mahkemesi hakkın kötüye kullanılması yasağı ile *düşme nedenleri* arasında bağlantı kurduğu ve bu çerçevede sonuca ulaştığı muhakemeyi *S.Ö. Başvurusu* ve *Ramazan Ay ve Diğerleri Başvurusuna* ilişkin kararlarında ortaya koymuştur. Mahkeme *Abdurrehman Uray Başvurusu* ve *Kemal Toraman ve Diğerleri Başvurusu* kapsamında da sonuçta *kabul edilemezlik* kararı vermiştir. Burada gösterilen sırayla ilgili kararlar için bkz.: Anayasa Mahkemesi, İkinci Bölüm, 2013/7087, 18.09.2014; Anayasa Mahkemesi, Birinci Bölüm, 2013/7784, 10.03.2015; Anayasa Mahkemesi, Birinci Bölüm, 2013/6140, 05.11.2014; Anayasa Mahkemesi, Birinci Bölüm, 2013/1761, 21.01.2015.

²² Anayasa Mahkemesi aynı başvuru tarafından daha önce yapılan bireysel başvurunun sonraki başvuruda Mahkeme’ye bildirilmemesini *başvuru hakkının kötüye kullanılması* niteliğinde bir davranış olarak görmektedir. Mahkeme bu kapsamda da çeşitli kararlar vermiş ve bu kararlarında da *başvurunun reddi* yönünde hükümler kurmuştur. Ancak söz konusu kararlarda ret nedeni “mükerrer başvuru” değil, mükerrer başvurunun Anayasa Mahkemesi’ne bildirilmemesi nedeniyle “bireysel başvuru hakkının kötüye kullanılması”dır. İlgili kararlar için bkz.:

der Sığircıkoğlu Başvurusu (2) kapsamında ileri sürülen iddialardan birini, aynı başvuru tarafından daha önce kabul edilemezlik kararıyla sonlandırılan bir başvuruya konu edilmiş olması nedeniyle diğer iddialardan ayırmış ve söz konusu iddiayı mükerrer başvuru niteliğinde olduğu gerekçesiyle reddetmiştir.²³ Mahkeme benzer şekilde *Güven Ersoy Başvurusu (2)* kapsamında ileri sürülen iddialardan ilgili olanları, daha önce *süre aşımı ve açıkça dayanaktan yoksun olma* nedenleriyle hakkında kabul edilemezlik kararı verilen ve aynı başvuru tarafından yapılan bir başvuruya konu edildiği gerekçesiyle diğer iddialardan ayırmış ve bu iddiaları mükerrer başvuru niteliğinde olduklarından bahisle reddetmiştir.²⁴

Anayasa Mahkemesi'nin bir başvurunun mükerrer nitelikte olduğu gerekçesiyle reddine karar vermesi *yargılama hukuku* açısından çeşitli yönleriyle tartışılmaya ve incelenmeye değerdir. Burada çalışmanın kapsamı açısından gerekli görülen bazı hususlara kısaca değinilmekle yetinilecektir.

Bir defa mükerrer başvuruda bulunulmasının bir ret nedeni sayılması, yargılama hukukunda *dava konusuna ilişkin bir dava şartı* niteliğinde görülen "*kesin hüküm bulunmaması*" kurumu bağlamında değerlendirilebilir.²⁵ Genel olarak yargılama hukukunda *kesin hüküm* birbirin-

Anayasa Mahkemesi, Birinci Bölüm, 2013/6264, 06.04.2016; Anayasa Mahkemesi, Birinci Bölüm, 2013/9418, 09.09.2015.

²³ Anayasa Mahkemesi, Birinci Bölüm, 2014/13176, 17.07.2018, p. 40-42.

²⁴ Anayasa Mahkemesi, İkinci Bölüm, 2014/15388, 23.03.2017, p. 17-19.

²⁵ KURU, Baki / ARSLAN, Ramazan / YILMAZ, Ejder: *Medenî Usul Hukuku (Ders Kitabı)*, Genişletilmiş On Yedinci Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2006, s. 308; TANRIVER, Süha: *Medeni Usûl Hukuku Cilt I Temel Kavramlar ve İlk Derece Yargılaması*, Birinci Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2016, s. 622. Bu çerçevede yapılan bir değerlendirme için bkz.: URAL,

den farklı iki kavramı kapsar. Bunlardan biri *şekli anlamda kesin hüküm* kavramıdır. Bir mahkeme kararının şekli anlamda kesin hüküm niteliğinde olması, o mahkeme kararına karşı gidilebilecek başka bir olağan hukuki başvuru yolunun bulunmaması demektir.²⁶ *Maddi anlamda kesin hüküm* niteliği ise aynı konunun aynı sebebe dayalı olarak aynı taraflarca tekrar bir mahkeme önüne götürülemeyeceği anlamına gelir.²⁷ Bir mahkeme kararının karara konu esas uyuşmazlık açısından maddi anlamda kesin hüküm niteliğinde sayılabilmesinin temel koşulu, o kararın, konusu olan uyuşmazlık hakkında esas incelemesi yapılarak verilmiş olmasıdır.²⁸ Zira maddi anlamda kesin hüküm sadece konusunu oluşturan husus hakkında geçerlidir.²⁹ Usule ilişkin nihai kararlar da maddi anlamda kesin hüküm gücüne sahiptir; ancak kararda işin esasına girilmemiş ve başvuru usule ilişkin bir nihai kararla sonuçlandırılmışsa, o karar, sadece ilişkin olduğu *usulü sorun hakkında* kesin hüküm gücüne sahip olduğundan, başvurunun esasını oluşturan hak ihlali iddiasına ilişkin olarak maddi anlamda kesin hüküm gücüne sahip değildir.³⁰

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda mükerrer başvuru bu bilgiler çerçevesinde ele alındığında şöyle bir değerlendirme yapılabilir. Anayasa Mahkemesi'nin bir konu hakkındaki yargısal nitelikli kararları-

Sami Sezai: Hak ve Özgürlüklerin Korunması Bağlamında Bireysel Başvuru, Birinci Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara (Eylül) 2013, 219-222.

²⁶ KURU / ARSLAN / YILMAZ, s. 812; GÖREN, Zafer: Bireysel Başvuru Türk Anayasa Yargısında, Birinci Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2013, s. 50; HAMDEMİR, s. 283.

²⁷ KURU / ARSLAN / YILMAZ, s. 814; GÖREN, s. 50; HAMDEMİR, s. 283.

²⁸ TANRIVER, s. 984; KURU / ARSLAN / YILMAZ, s. 816.

²⁹ KURU / ARSLAN / YILMAZ, s. 822; BLOOMEYER, Arwed: "Kesin Hüküm Tesiri ve Sınırları", YAZMAN, İrfan (çev.), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 25(3), 1968, s. 229.

³⁰ KURU / ARSLAN / YILMAZ, s. 822.

nın şekli anlamda kesin hüküm niteliğinde olduğuna kuşku yoktur.³¹ Ancak aynı konunun aynı sebeplerle ve taraflarca Anayasa Mahkemesi önüne tekrar getirilmesi durumunda Anayasa Mahkemesi'nin önceki kararının kesin hüküm niteliği gerekçesiyle başvurunun değerlendirilememesi, önceki kararın esas incelemesi yapılarak verilmiş olması şartıyla mümkün sayılmalıdır. Bu nedenlerle Anayasa Mahkemesi'nin esasa ilişkin olmayan bir nedenle verdiği önceki kararını gerekçe göstererek sonraki başvuruyu mükerrer başvuru niteliğinde görüp reddetmesi, yerinde görünmemektedir. Çünkü *mükerrer başvuru* gerekçesi ancak başvuru konusu hak ihlali iddiasının esası hakkında maddi anlamda kesin hüküm gücüne sahip bir hüküm varsa yerindedir. Bu nedenlerle Mahkeme'nin mükerrer başvuru gerekçesiyle ret kararı verdiği durumlarda kararını, önceki kararını esas yönünden verdiği gerçeği üzerine kurması ve sonraki kararında bu hususa ilişkin bir gerekçe sunması gerekir.

Mahkeme'nin mükerrer başvuru gerekçesiyle ret kararı verdiği iki başvuru yukarıda değinilen bilgi ve düşünceler çerçevesinde değerlendirildiğinde ise şunlar söylenebilir. *Güven Ersoy Başvurusu (2)*'nda sözü edilen önceki kararın *süre aşımı* ve iddiaların bir yönüyle *açıkça dayanaktan yoksun olması* gerekçeleriyle verildiği anlaşılmaktadır.³² Süre aşımı gerekçesinin hak ihlali iddiasına, yani başvurunun esasına ilişkin olmadığı açıktır. Bu yönden süre aşımı gerekçesiyle verilen kabul edilemezlik kararının, başvurunun esası hakkında maddi anlamda kesin hüküm niteliği taşımayacağı için mükerrer başvuru gerekçesine dayanak yapılamayacağı da söylenebilir. İddiaların *açıkça dayanaktan yoksun*

³¹ 2013/5864, p. 38-39.

³² Anayasa Mahkemesi, Birinci Bölüm, 2014/126, 04.02.2016.

olmasına ilişkin kabul edilemezlik gerekçesi için ise aynı şeyi söylemek mümkün görünmemektedir. Açıkça dayanaktan yoksun olmama şeklindeki kabul edilebilirlik koşuluna ilişkin açıklamalar her ne kadar Mahkeme kararlarında “Esas İncelemesi” başlıklarının dışında yazılıyor olsa da nitelikleri itibariyle uyumsuzluk konusu iddiaların esasına ilişkin değerlendirmeler içerebilmektedir.³³ Bu yönüyle açıkça dayanaktan yoksunluk gerekçesiyle verilen kabul edilemezlik kararlarının uyumsuzluğu ve hak ihlali iddialarının esasına ilişkin oldukları kapsamda bu konular hakkında maddi anlamda kesin hüküm gücüne de sahip oldukları ve aynı ölçüde mükerrer başvuru niteliğinin gerekçelendirilmesinde kullanılacakları söylenebilir.

Öte yandan *Güven Ersoy Başvurusu (2)*’na ilişkin kararında Mahkeme’nin başvuruyu neden mükerrer nitelikte saydığına ilişkin açıklayıcı bir gerekçe yazmaması nedeniyle nasıl bir muhakemeyle bu kanaate ulaştığı ile ilgili bir değerlendirme yapmak da güçtür. Ancak şu kadarı söyle-

³³ Kabul edilebilirlik koşullarının bizatihi esas incelemesi yapıp yapılamayacağını belirlemesine ilişkin oldukları düşünüldüğünde bu koşullar kapsamında yapılan değerlendirmede varılan olumsuz sonucun, yani kabul edilemezlik kararının mantık kuralları gereğince uyumsuzluğun esasına ilişkin olamayacağı düşünülebilir. Ancak konu bu kadar basit değildir. Öğretide de kabul edilebilirlik koşulları açısından çeşitli ayrımlar yapılmakta belirli koşulların “esasa ilişkin” oldukları üzerinde durulmaktadır. Anayasa Mahkemesi’nin özellikle “açıkça dayanaktan yoksun olma” gerekçesiyle verdiği kabul edilemezlik kararlarında yaptığı değerlendirmelerin kapsam ve içeriği de bu yaklaşımı haklı çıkarır niteliktedir. (Bu konuda yapılmış ayrıntılı bir çalışma için bkz.: DURSUN, Halil İbrahim: *Türk Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuruda Esasa İlişkin Kabul Edilemezlik Sebepleri*, Birinci Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara 2018. Aynı yönde diğer bazı örnekler için bkz.: DURMAZ, Cüneyt: “Esasa İlişkin Kabul Edilemezlik Nedenleri”, in SAĞLAM, Musa (ed.), *Bireysel Başvuru İnceleme Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi)*, İkinci Baskı, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 2013, s. 225-246; ERMAYASI, Mustafa: *Anayasa Mahkemesi’ne Yapılan Bireysel Başvuruların Kabul Edilebilirlik Bakımından İncelenmesi*, Birinci Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara (Temmuz) 2018, s. 135-158; URAL, s. 263-277. Aksine bir yaklaşım için bkz.: KANADOĞLU, Korkut: *Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru*, Birinci Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul (Mayıs) 2015, s. 263.)

nebilir ki, yukarıda değinilen gerekçelerle somut olay açısından açıkça dayanaktan yoksunluk nedenine ilişkin değerlendirmeler mükerrer başvuru niteliğini gerekçelendirme konusunda işlev görebilecek türdendir. Oysa süre koşuluna uyulmaması nedeniyle verilen kararın sonraki başvurunun mükerrer nitelikte olduğunun gerekçelendirilmesinde kullanılması mümkün değildir. Öbür taraftan bu tür bir gerekçelendirmeye pratikte ihtiyaç da yoktur. Çünkü her halde daha önce süre koşuluna uyulmadığı gerekçesiyle hakkında esas incelemesi yapılmayan bir uyuşmazlık, süre şartına uyulmuş olmasının bir kabul edilebilirlik koşulu, aynı zamanda süre şartına uyulmamasının bir ret nedeni olarak düzenlenmiş olması nedeniyle, daha sonra her zaman aynı gerekçeyle hem *kabul edilemez* bulunabilir hem de *reddedilebilir*.

Önder Sığırcıkoğlu Başvurusu (2) kapsamında da, mükerrer başvuru niteliğinde sayılması nedeniyle reddedilen iddiaların daha önce hangi gerekçelerle kabul edilemez bulunduğu değinilmemiştir.³⁴ Bu nedenlerle öncelikle, yukarıda da belirtildiği üzere, kararda önceki kararın başvuru konusunun esası yönünden yapılan bir değerlendirme sonucunda verildiğini gösteren bir gerekçe sunulmalıydı, denilebilir. Dayanak önceki karara bakıldığında ise *Güven Ersoy Başvurusu (2)*'na ilişkin karardakine benzer bir tablonun *Önder Sığırcıkoğlu Başvurusu (2)*'na ilişkin kararda da söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Önceki tarihli kabul edilemezlik kararının başvuru konusu iddiaların *açıkça dayanaktan yok-*

³⁴ 2014/13176, p. 40-42. *Önder Sığırcıkoğlu Başvurusu (2)*'na ilişkin kararın 41 numaralı paragrafında 2013/9303 numaralı önceki başvuruya ilişkin kabul edilemezlik kararının *Komisyon* tarafından verildiği yazılmıştır. Oysa söz konusu karar bir *Bölüm* kararıdır ve Anayasa Mahkemesi internet sitesinde yer alan *Kararlar Bilgi Bankası*ndan bu karara erişilebilmektedir.

sunluk ve başvuru yollarının tüketilmemesi nedenleriyle verildiği görülmektedir.³⁵ *Güven Ersoy Başvurusu (2)*'na ilişkin olarak yukarıda belirtilen aynı gerekçelerle, *açıkça dayanaktan yoksun olma* nedeniyle verilen kabul edilemezlik kararının mükerrer başvuru niteliğine ilişkin gerekçelendirmede işlev görebileceği, ancak *başvuru yollarının tüketilmemiş olması* yönündeki kabul edilemezlik nedeninin mükerrer başvuru niteliğinin gerekçelendirilmesinde kullanılamayacağı söylenebilir.

IV. BAŞVURUNUN REDDİNE KARAR VERME YETKİSİ

Ret kararı her ne kadar nedenleri yönünden kural olarak biçimsel birtakım şartların yerine getirilmemesi durumunda gündeme gelecek olsa ve bu yönüyle “idari” nitelikte görülse de,³⁶ hukuki bir uyuşmazlığın çözümlenmesi talebini içerdiği ve sonuç itibarıyla bu talebe kesin bir biçimde cevap niteliğinde olduğu için, bu yönde kararın, ancak yargılama yetkisine sahip bir mercii tarafından verilebileceğinin kabul edilmesi gerekir. Bu çerçevede, Anayasa Mahkemesi'nin yargılama yetkisine sahip bireysel başvuru konusunda görevli birimleri Anayasa ve Kanun hükümlerine göre *Genel Kurul, Bölümler ve Komisyonlar* olduğuna göre ret kararlarını da yaptıkları inceleme kapsamında bu mercilerin verebileceğinin kabul edilmesi gerekir.³⁷ Oysa İçtüzüğü'nün 66. maddesinin (3) numaralı fıkrasıyla *eksik belgelerin süresinde tamamlanmaması ve süre aşımı* nedenlerinden birinin gerçekleşmesi durumunda kararın kural olarak

³⁵ Anayasa Mahkemesi, Birinci Bölüm, 2013/9303, 19.11.2014.

³⁶ ÇINAR / ÇINAR, s. 297; ÇINAR, Sinan: “Bireysel Başvuruda Bulunma Usulü”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 0(6), 2015, s. 130.

³⁷ “Genel Kurul”un statüsü bu çerçevede tartışılabilir. Çünkü Anayasa bireysel başvuruya ilişkin çeşitli konularda Bölümler ve Komisyonların görev ve yetkisinden açıkça söz etmekle birlikte Genel Kuruldan söz etmemiştir. Ancak bu tartışmanın ayrıntıları çalışmanın kapsamını aşar.

Komisyonlar Başraportörü tarafından verileceği öngörülmüştür. Öğretide Komisyonlar Başraportörüne bireysel başvuruyu reddetme yetkisinin verilmesinin Anayasa'ya ve 6216 sayılı Kanuna aykırı olduğu yönünde önemli eleştiriler getirilmektedir.³⁸ Komisyonlar Başraportörünün verdiği ret kararlarına karşı Komisyonlara itiraz imkânı vardır. Bu imkânın tanınmasıyla birlikte yargısal nitelikli kararın yargı yetkisi bulunmayan bir merci tarafından verilebilmesinin ortaya çıkardığı sakıncanın bir ölçüde giderildiği söylenebilir.³⁹ Ancak bu durum yetkinin Kanuna ve Anayasa'ya aykırı olarak verildiği yolundaki görüşün haklılığını etkilemez.

V. BAŞVURUNUN REDDİ KARARININ HUKUKİ NİTELİĞİ VE SONUCU

A. Genel Olarak

Bireysel başvurunun reddi kararları, kural olarak başvuru konusu hak ihlali iddiaları değerlendirilmeden, usulü bir sorunun çözülmesi ile Mahkeme'nin işten el çekmesi sonucunu doğurduğu için yargılama hukuku açısından *usulden ret* kararı niteliğindedir.⁴⁰ Böylece bireysel başvurunun reddi yönündeki kararlar bireysel başvuru kapsamında ileri sürülen hak ihlali iddiaları yönünden *maddi anlamda kesin hüküm* niteliği taşımaz.⁴¹ Bu nedenle diğer şartlar açısından bir sorun yoksa teorik ola-

³⁸ Bu yönde görüşler için bkz.: ÖZBEY, Özcan: Türk Hukukunda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı, Genişletilmiş İkinci Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara (Nisan) 2013, s. 343; HAMDEMİR, s. 296. Bu görüşü sadece "süre koşulu" yönünden paylaşan bir yaklaşım için bkz. ÇINAR / ÇINAR, s. 297-298.

³⁹ Komisyonlar Başraportörlüğünün dahil olduğu Bireysel Başvuru Bürosunun "*anayasa yargıçlığı ehliyeti*" olmadığına ilişkin bir kanaat için bkz.: KANADOĞLU, s. 124.

⁴⁰ TANRIVER, s. 622, 623, 984; KURU / ARSLAN / YILMAZ, s. 534.

⁴¹ Bu, *usule ilişkin nihai kararların* maddi anlamda kesin hüküm gücüne sahip olmadıkları anlamına gelmemektedir. Usule ilişkin nihai kararlar ve dolayısıyla ret kararı da maddi an-

arak aynı hak ihlali iddialarının tekrar başvuru konusu edilmesi mümkündür. Başka bir deyişle aynı hak ihlali iddialarının bireysel başvuruya konu edilmesi durumunda başvuru, yargılama hukukunda *kesin hüküm bulunmaması* şeklinde ifade edilen dava konusuna ilişkin dava şartının sağlanmadığı gerekçesiyle reddedilemez.⁴² Oysa böyle bir durumda süre koşulu nedeniyle pratikte yani gerçekte artık bireysel başvuru yolu kapsamında ihlal iddialarının esasının incelenmesi ihtimali neredeyse yoktur.⁴³ Sadece süre koşulunun aranmadığı istisnai durumlarda uyuşmazlığın tekrar başvuru konusu yapılması mümkün olabilir. Bu da gerçekleştiği durumlarda başvurunun reddi nedenleriyle ilgisiz bir rastlantıdan kaynaklanır.

Kural olarak aynı sonuçlar bazı *kabul edilebilirlik koşulları* ve *düşme nedenleri* için de geçerlidir. Ancak kabul edilebilirlik koşulları ve

lamda kesin hüküm gücüne sahiptir, ancak kesin hüküm niteliğinin kapsamı kararın konusuyla, karar da bir usulü sorunla sınırlı olduğu için kesin hüküm gücü de sadece o usulü sorunla sınırlıdır. (KURU / ARSLAN / YILMAZ, s. 316, 534.) Öte yandan bazı usulü sorunlar başvuru konusu uyuşmazlık kapsamında ileri sürülen ihlal iddialarının özünü ilgilendiren unsurlar içerebilir. Bunun bir tür örneğine yukarıda bir vesileyle “esasa ilişkin kabul edilebilirlik koşullarına” ilişkin açıklamalarda bulunulurken değinildi. (Bkz. yuk. 33 numaralı dn.) Benzer bir durumun bazı ret nedenlerine ilişkin olarak gündeme getirilebileceği de söylenebilir. Bu kapsamda, *hakkın kötüye kullanılmasına* ilişkin muhakeme kimi zaman belirli ölçülerde başvuru konusu iddialarla ilişkili değerlendirmeler içerebilir. Bireysel başvuruda hakkın kötüye kullanılması yasağının niteliği itibarıyla yine yargılama hukukunda dava konusuna ilişkin bir dava şartı sayılan “hukuki yararın bulunması” ile ilişkili olduğu göz önünde bulundurulduğunda, sözü edilen türden değerlendirmelerin hangi bağlamda ve hangi kapsamda başvuru konusunun esasıyla ilişkilendirilebileceği de anlaşılır. (TANRIVER, s. 455, 456.)

⁴² Bunun anayasa yargısında “mükerrer başvuru” kavramıyla karşılandığına yukarıda değinildi.

⁴³ EKİNCİ, Hüseyin: “Kabul Edilebilirlik Kriterleri”, in SAĞLAM, Musa (ed.), Bireysel Başvuru İnceleme Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi), İkinci Baskı, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 2013, s. 156, dn. 181. Bu durumun aynı zamanda, aynı konu ile ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvurma imkanını da ortadan kaldırdığına ilişkin bir görüş için bkz.: KORKMAZ, Ramazan: Medeni Usül Hukuku Açısından Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru, Güncellenmiş İkinci Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul (Nisan) 2017, s. 187.

düşme nedenleri Kanun ve İçtüzükte sınırlı olarak ve açıkça düzenlenmiş, *kabul edilemezlik* ve *düşme* sonuçları pozitif hukuk kurallarında açıkça gösterilmiştir. Yani kabul edilmezlik ve düşme nedenleri ile ilgili hukuki öngörülebilirlik açısından nispeten daha net bir tablo söz konusudur. Bu nedenle durum bireysel başvurunun reddinden farklıdır. Ayrıca bazı kabul edilemezlik nedenlerinin gerçekleşmesi durumunda (örneğin *başvuru yollarının tüketilmemiş olması*) uyuşmazlığın sonradan tekrar bireysel başvuruya konu edilmesi mümkün olabilir. Yine düşme nedenlerinin gerçekleşmesi de kendi başına esas incelemesinin yapılmasına engel değildir. İçtüzüğün 80. maddesinin (2) numaralı fıkrası kapsamında bir durumun söz konusu olması halinde Mahkeme düşme kararı vermeyip yargılamayı sürdürebilir. Buna göre bir düşme nedeninin gerçekleşmesi durumunda, Anayasanın uygulanması ve Anayasa kurallarının yorumlanması, anayasal temel hak ve özgürlüklerin kapsam ve sınırlarının belirlenmesi veya insan haklarına saygı ilkesi uyuşmazlığa ilişkin yargılamanın sürdürülmesini gerektiriyorsa Mahkeme düşme kararı vermemeyi tercih edebilir. Yine yukarıda da üzerinde durulduğu gibi bazı kabul edilemezlik ve düşme nedenlerine ilişkin yargılamalar başvuru konusu uyuşmazlığın esasına ilişkin değerlendirme yapmayı gerektirebilir. Bu ihtimalde de başvuru konusu hak ihlali iddialarının esas incelemesine tabi tutulması söz konusu olabilir. Kabul edilebilirlik incelemesi ve düşme kurumuna ilişkin tüm bu istisnai durumlar ve özellikler, bu kurumları başvurunun reddi kararı verilmesi halinde de ortaya çıkan *uyuşmazlığın esasının bir daha bireysel başvuru kapsamında değerlendirilemeyecek olması tehlikesi* açısından bir ölçüde güvenceli kılmıştır. Oysa *başvurunun reddi* kurumu daha öngörülemez nitelikte olduğundan, sonucu üzerinde ayrıca düşünmeye ihtiyaç vardır.

B. Başvurunun Reddi Kararının Temel Hukuki Sonucu Bağlamında Doğan Sakıncalar

Başvurunun reddi kararı verilmesi üzerine başvuruya konu hak ihlali iddialarına ilişkin, değinilen istisnalar dışında, bireysel başvuru yolu kapsamında esas incelemesi yapılmasının olanaksız hale gelmesi ile ilgili üç tür sakıncadan söz edilebilir. Bunlardan ilki bizzat bir başvurunun başvuru konusu ihlal iddiaları yönünden esas incelemesi yapılmaksızın sonlandırıldığı farklı durumlarda hak ihlali iddialarının tekrar başvuru konusu edilebilme imkânı açısından farklı sonuçların doğması ile ilgilidir. Buraya kadar üzerinde durulan bilgiler ışığında denilebilir ki, başvurunun reddine karar verilen bazı durumlarda olayın özellikleri gereği ret nedeniyle ilgisiz başka bir nedenle Mahkeme başvuru konusu hak ihlali iddiaları yönünden kabul edilebilirlik veya esas incelemesi yapabilirken diğer ret durumlarında yapamamaktadır. Bu da usulü bir sorunu ilgilendiren yönüyle olsa da benzer hukuki olayların farklı hukuki sonuçlara tabi olması nedeniyle *kanun önünde eşitlik ilkesi* açısından sorunlu sayılabilir. Bu husus Anayasa Mahkemesi'nin konu hakkındaki çeşitli kararlarının birlikte değerlendirilmesi yoluyla daha açık bir biçimde görülebilir. Örneğin bir başvurunun *mükerrer başvuru* niteliğinde sayılması nedeniyle reddedilmesi durumunda aynı konudaki önceki başvuru değerlendirilebilmektedir. Aynı şey, yapılan *mükerrer başvurunun sonraki başvuruda Anayasa Mahkemesi'ne bildirilmemesi* nedeniyle sonraki başvurunun Anayasa Mahkemesi tarafından *hakkın kötüye kullanılması* niteliğinde görülüp reddedilmesi durumunda da geçerlidir. Mükerrer başvuruya iliş-

kin örneklerde Mahkeme aynı hak ihlali iddialarını içeren iki başvurudan birini reddetmekle birlikte diğerini değerlendirebilmektedir.⁴⁴

Yine Anayasa Mahkemesi'nin hakkın kötüye kullanılmasına ilişkin ilgili kararlarında birden çok hak ihlali iddiası içermesi ve iddiaların farklı olaylara dayandırılması bakımından aynı türden sayılacak başvurular için başvurunun reddi kararının sonuçlarının kapsamı konusunda farklı yollar izlenmesi nedeniyle benzer bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Örneğin Mahkeme *Yümrü Dilek Başvurusunu* değerlendirirken ileri sürülen hak ihlali iddialarını sınıflandırarak birbirinden ayırmış ve her iddia ile ilgili ayrı ayrı muhakeme yapıp sonuca varmıştır. Bu kapsamda iddialardan birine ilişkin hakkın kötüye kullanılması gerekçesiyle başvurunun reddi yönünde karar verirken bu kararını diğer hak ihlali iddialarına etkili kılmamış, diğer iddiaları ayrıca kabul edilebilirlik incelemesine tabi tutmuştur.⁴⁵ Oysa Mahkeme *Cuma Çiftçi, Mirze Bozma, Mehmet Güven Ulusoy ve Mehmet Çağırıcı Başvurusuna* ilişkin kararlarında her karar için aynı şekilde söz konusu olmak üzere başvuru ileri sürdüğü hak ihlali iddialarını dayandırdığı çok çeşitli olaylardan birine ilişkin başvuru dilekçesinde yer verilen bir beyanın gerçek dışı veya yanıltıcı nitelikte olduğundan bahisle, başvuruda ileri sürülen tüm iddiaları kapsayacak biçimde başvurunun reddine karar vermiştir.⁴⁶

⁴⁴ *Mükerrer başvuru* nedeniyle verilen yayınlanmış *başvurunun reddi* kararları için bkz.: 2014/15862; 2014/13176. Daha önce yapılan başvurunun aynı hak ihlali iddialarını içeren sonraki başvuruda Anayasa Mahkemesi'ne bildirilmemesi nedeniyle başvurunun *hakkın kötüye kullanılması* niteliğinde görülerek reddedildiği kararlar için bkz.: 2013/9418, p. 31; 2013/6264, p. 44.

⁴⁵ Anayasa Mahkemesi, Birinci Bölüm, 2013/4189, 21.05.2015.

⁴⁶ Sözü edilen kararların künyeleri sırasıyla şöyledir: Anayasa Mahkemesi, Birinci Bölüm, 2014/277, 14.10.2015; Anayasa Mahkemesi, Birinci Bölüm, 2013/5319, 13.04.2016; Anayasa

Sonuçta üzerinde durulan tüm bu örneklerde aynı türden bir ret nedeni gerçekleşmesine karşın, kimi başvuruların içerdikleri ihlal iddiası ret nedeniyle ilgili olmayan rastlantısal bir durumun söz konusu olması dolayısıyla değerlendirilebilmiş, kimisinin ise değerlendirilememiştir.

Üzerinde durulması gereken ikinci tür sakınca ise bireysel başvurunun *objektif (nesnel) niteliği* veya *işlevi* ile ilgilidir. Bireysel başvuru yolunun kişilerin hukuken korunan kişisel yararlarının sağlanması amacıyla yönelik işlevi *sübjektif* niteliğinden kaynaklanır. Buna göre kişiler anayasal temel hak ve özgürlükler kapsamında korunan yararlarının gereklerinin yerine getirilmesi, başka bir deyişle temel haklarının kişisel haklarını ilgilendiren alanda geçerli kılınması amacıyla bireysel başvuru yoluna giderler.⁴⁷ Yani bireysel başvuru yoluna giden kişi aslında kendi kişisel yararının korunmasını istemektedir. Ancak bireysel başvurunun kişisel yararların korunması amacını aşan bir işlevinin de olduğu kabul edilmektedir. Buna göre bireysel başvurunun, sonuçta tümü *kamu yararının* sağlanması amacıyla ilişkilendirilebilecek, bu yola başvuran kişinin kişisel konumunu ve haklarını aşan birtakım amaçlara da hizmet ettiği kabul edilmektedir. Bireysel başvuru yolunun işletilmesi aracılığıyla aynı zamanda *anayasa kurallarının yorumlanması ve geliştirilmesi, anayasal içtihatların belirginleştirilmesi ve bütünleştirilmesi, ilgili yargısal uygulamalarda bir örnekliğin sağlanması, anayasal konularda ve anayasa düzeyindeki hukuk uygulamasında birliğin sağlanması* ve bunların tümü

Mahkemesi, Genel Kurul, 2013/1013, 02.07.2015; Anayasa Mahkemesi, Birinci Bölüm, 2013/3020, 23.03.2016.

⁴⁷ GÖZTEPE, Ece: Anayasa Şikâyeti, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No:530, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye Yayınları No:45, Ankara 1998, s. 17-18; KANADOĞLU, s. 10-12.

dolayısıyla *demokrasi* ve *hukuk devleti* gibi belirli anayasal değer ve tercihlerle dayanan *hukuk düzenin korunması* da amaçlanmaktadır.⁴⁸ Yani bireysel başvuruya ilişkin kararların kararlara konu olayların ötesine geçen, o olayları aşan bu türden etkileri de vardır.⁴⁹ Bu etkilerin de bireysel başvurunun *objektif (nesnel) işlevini* yerine getirdiği kabul edilir.

Bireysel başvuruya ilişkin düzenlemeler yapılırken bireysel başvurunun objektif işlevi de göz önünde bulundurulur ve bazı durumlarda kişisel yararın sağlanması amacı zorunlu kılmasa bile bireysel başvuru yolunun işletilebilmesine imkân veren düzenlemeler getirilebilir. Bunun Türkiye'de Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru kapsamındaki örneklerinden biri İçtüzüğü'nün 80. maddesinin (2) numaralı fıkrasında gösterilmiştir.⁵⁰ İçtüzüğü'nün 80. maddesinin (1) numaralı fıkrasında, sayılanlarla sınırlandırılmamışsa da, tümü kişisel yararın ortadan kalktığı çeşitli durumları işaret eden düşme nedenleri sayıldıktan sonra (2) numaralı fıkrasında bireysel başvuru yolunun objektif işlevi kapsamında değerlendirilebilecek birtakım ihtimallerin gerçekleşmesi halinde Mahkeme'ye yargılama sürecini devam ettirme yetkisi verilmiştir. Aynı ihtimaller başvurunun reddi nedenlerinin gerçekleştiği durumlarda da söz konusu olabilir; ancak başvurunun reddi nedenlerine ilişkin bu türden bir istisna herhangi bir pozitif hukuk kuralında açıkça öngörülmemiştir.

⁴⁸ GÖZTEPE, s. 19; KANADOĞLU, s. 10-12; ŞİRİN, Tolga: Türkiye'de Anayasa Şikâyeti (Bireysel Başvuru) İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Almanya Uygulaması ile Mukayeseli Bir İnceleme (Anayasa Şikâyeti), On İki Levha Yayınları, İstanbul 2013, s. 30-31, 69-71; KILINÇ, Bahadır: "Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru (Anayasa Şikâyeti) Kurumu ve Türkiye Açısından Uygulanabilirliği", Anayasa Yargısı Dergisi, 25(0), 2008, s. 26; KARAMAN, s. 37-38; ÖZBEY, s. 82-83; GÜVEYİ, s. 39.

⁴⁹ KANADOĞLU, s. 11; KARAMAN, s. 38.

⁵⁰ ŞİRİN, Tolga: Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Bireysel Başvuru Hakkı (Bireysel Başvuru Hakkı), Birinci Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul (Ekim) 2015, s. 250.

Son olarak sözü edilen ilk türden sakıncaya benzer özellikler gösteren bir duruma işaret edilecektir. Başvurunun reddiyle sonuçlanan bazı başvurular kapsamında başvurunun ret sonucuna neden olan hatasını düzeltebilmesi için *ikinci bir şansı* olabilirken, diğerlerinde hiçbir imkânı kalmamaktadır. Bu durum özellikle nispeten yeni sayılabilecek bir hukuki başvuru yolu olan bireysel başvuru kapsamında hakkını aramaya çalışmış kişinin *hak arama özgürlüğü*, *bireysel başvurunun getiriliş amacı* ve bu defa *sübjektif işlevi* açısından sorunlu sayılabilir. Örneğin İktüzüğün 66. maddesine göre eksik belgenin tamamlanabilmesi için başvurucuya süre verilmekte ve bu sürede eksikliği tamamlamaması halinde başvurunun reddedileceği yönünde başvuru uyarılmakta iken, hakkın kötüye kullanılması nedeniyle ret kararı verilen durumlarda başvurunun ikinci bir şansı söz konusu olmamaktadır.⁵¹

C. Sakıncaların Giderilmesi İçin Öneriler

Genel olarak başvurunun reddi sonucunu doğuran nedenlerin getirilmesinin amacı Anayasa Mahkemesi önüne Mahkeme'ye zaman kaybettirecek, daha doğru bir deyişle Mahkeme'nin usulüne uygun başvuru-

⁵¹ Hakkın kötüye kullanılmasına ilişkin kararlarla ilgili açıklamalar için bkz.: DOĞANOĞLU. Başvurucunun başvurunun esasına ilişkin konularda eksik bilgi vermesi, başvuru belgeleri arasında kategorik olarak bulunması zorunlu olmayan ancak başvurunun esasına etkili belgeleri sunmaması gibi, bir yönüyle başvuru belgelerinde eksikliğin bulunması durumuna benzer türden olayların gerçekleşmesi halinde eksikliklerin tamamlanması yoluna gidilmeden başvuru hakkının kötüye kullanılması nedeniyle ret kararı verilmektedir. Bu şekilde başvurunun reddedilmesi durumunda eksikliklerin giderilmesi gibi başvurucuya hatasını düzeltme imkânı sunan bir yol açılmamıştır. Konu hakkında yayınlanan kararlar incelendiğinde, Anayasa Mahkemesi'nin hakkın kötüye kullanılması nedeniyle reddine karar verdiği başvurulardan sadece *Osman Sandıkçı Başvurusu* kapsamında başvurucuya hatasını düzeltmek üzere bir imkân tanındığı anlaşılmaktadır. Bu başvuru kapsamında başvurunun sunduğu başvuru dilekçesinde Mahkeme tarafından uygun görülmeyen bir üslup kullanıldığı gerekçesiyle başvurucudan yeniden dilekçe yazmasının istendiği anlaşılmaktadır. (Anayasa Mahkemesi, Birinci Bölüm, 2013/6297, 10.03.2016, p.41.)

ları gerektiği gibi değerlendirip karara bağlamasını engelleyecek başvuruların önlenmesidir. Yoksa her neye mal olacak olursa olsun yapılacak başvuru sayısını azaltmak ya da yapılan başvuruları Mahkeme'nin gündemi dışına çıkarmak değildir. Bu nedenle, özellikle çok önemli görülebilecek hak ihlali iddialarının biçimsel bir koşulun belirli bir zamanda sağlanamaması ya da basit bir hata nedeniyle Mahkeme tarafından tümüyle değerlendirilemez hale gelmesi, amaca aykırı sayılmalıdır. O halde özellikle yukarıda değinilen sakıncalar göz önünde bulundurularak, başvurunun reddi kararı verilmesi halinde aynı hak ihlali iddialarının bir daha bireysel başvuru yoluyla gündeme getirilebilmesi imkânının kalmaması şeklinde ortaya çıkan sonuç ile ilgili, hiç değilse sözü edilen sonucun kapsamını daraltacak iyileştirmelere ihtiyaç olduğu savunulabilir. Bu çerçevede bazı önerilerde bulunulmaya çalışılacaktır.

Sorunun en akılcı ve kolay çözümü Anayasa Mahkemesi'nin üzerinde durulan çerçevede sorunlu sayılacak durumlarda yargılama yetkisine içkin takdir imkânlarını kullanarak esas incelemesi yapılabilmesinin önünü açabilecek tasarruflarda bulunmasıdır. Bu bağlamda çözüm için izlenecek yol ve hukuki gerekçelendirme duruma göre değişebilir, bunlar ayrıca düşünülmelidir. Ancak burada ilk başta akla gelen ve uygulanabilecek nitelikte çeşitli imkânlar üzerinde kısaca durulacaktır.

Özel hukuk yargılamasında *usule ilişkin nihai karar* niteliğinde olduğu kabul edilen *görevsizlik* ve *yetkisizlik* kararlarının verildiği durumlarda 6100 sayılı *Hukuk Muhakemeleri Kanununun* 20. maddesiyle taraflara dava açılmasının ortaya çıkardığı sonuçların korunması, başka bir deyişle açılan davanın devam ettirilebilmesi ve sonuçta uyuşmazlığın esas incelemesinin yapılabilmesini sağlama veya hiç değilse *görevsizlik*

ya da *yetkisizlik* yönündeki usul yönünden ret kararı nedeniyle uyuşmazlığın esas incelemesinin yapılmasının engellenmesinin önüne geçme imkânı tanınmıştır.⁵² Bu hükümle kişilerin tarafı oldukları davanın yetkisizlik veya görevsizlik kararı ile sonuçlandırılması ve bu kararın kesinleşmesi halinde dava dosyasının yetkili ve görevli mahkemeye gönderilmesini isteyebilecekleri iki haftalık bir süre öngörülmüştür. Yetkisizlik veya görevsizlik gerekçesiyle reddedilen bir davanın taraflarından birinin bu süre içinde talep hakkını kullanması halinde davanın yetkili ve görevli mahkemede görülmesi sağlanabilecektir. Bu durumda yetkili ve görevli mahkemede görülen davanın yetkisiz veya görevsiz mahkemede açılan davanın devamı niteliğinde olduğu, dolayısıyla önceki başvuru ile yargılama hukuku açısından ortaya çıkan sonuçların da korunacağı kabul edilmektedir.⁵³ Bu kapsamda, davanın devam ettirilebilmesi için tekrar harç ödenmesi söz konusu olmadığı gibi dava zamanaşımının görevsiz ve yetkisiz mahkemede davanın açıldığı tarihten itibaren kesildiği kabul edilir ve davanın süresinde açılıp açılmadığı buna göre belirlenir.⁵⁴ Benzer bir düzenlemeye 2577 sayılı *İdari Yargılama Usulü Kanununun* 9. maddesinde de yer verilmiştir. Buna göre idari yargının görev alanına giren bir uyuşmazlığa ilişkin dava başka bir yargı kolunda açılmışsa, bu davanın görevsizlik nedeniyle reddedilmesi durumunda, ret kararının kesinleştiği tarihten itibaren otuz günlük yeni bir dava açma süresi başlar.⁵⁵ Bu hüküm açılacak yeni bir davadan söz ettiği için tüm sonuçları

⁵² KURU / ARSLAN / YILMAZ, s. 154, 199, 534; ARSLAN, Ramazan / YILMAZ, Ejder / TAŞPINAR AYVAZ, Sema: Medeni Usul Hukuku, İkinci Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2016, s. 198-200; YILMAZ, Ejder: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Değiştirilmiş İkinci Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2013, s. 221 vd.

⁵³ YILMAZ, s. 227, 230, 235; ARSLAN / YILMAZ / TAŞPINAR AYVAZ, s. 199-200.

⁵⁴ YILMAZ, s. 227, 230.

⁵⁵ YILMAZ, s. 247 vd.

itibariyle 6100 sayılı Kanunun 20. maddesiyle aynı değildir. Ancak dava açma süresi açısından değerlendirildiğinde bu iki düzenlemenin birbirine paralel olduğu söylenebilir. Yani her iki düzenlemenin uygulanacağı durumlarda ilk davanın süresinde açılması koşuluyla sonraki başvuru üzerine görülecek davanın süre koşulu nedeniyle reddedilmesi mümkün değildir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, özel hukuk uyuşmazlıklarına ilişkin dava açma sürelerinin nispeten uzun sayılabilecek nitelikte olmaları nedeniyle 20. maddeyle getirilen imkân olmasaydı da görevsizlik veya yetkisizlik nedeniyle başvurunun usulden reddinin sonuçları, bireysel başvurunun reddi halinde söz konusu olabilecek ölçüde bir hak kaybına yol açma tehlikesi taşımazdı. Bu nedenle 6100 sayılı Kanunun 20. maddesinin doğrudan dava açma süresine ilişkin olarak getirildiğini iddia etmek de güçtür; ancak görevsizlik ve yetkisizlik kararıyla sonuçlandırılan davalarda 6100 sayılı Kanunun 20. maddesiyle getirilen hakkın kullanılmasında ortaya çıkacak sonuçların kapsamına dava açma süresine ilişkin üzerinde durulan hususun da dahil olduğuna kuşku yoktur. 2577 sayılı Kanunun 9. maddesinde getirilen imkânın ise doğrudan dava açma süresine ilişkin olduğu açıktır. Bu yönüyle söz konusu hüküm bireysel başvuruya ilişkin üzerinde durulan sorun açısından daha uygun bir yol gösterici sayılabilir.

Görüldüğü gibi hem 6100 sayılı hem de 2577 sayılı Kanun kapsamında kanun koyucu görev ve yetki gibi yargılama hukuku açısından biçimsel birtakım koşullara göre çok daha önemli görülebilecek kurumlara ilişkin olası hataların ortaya çıkarabileceği hak kaybı tehlikelerini ber-

taraf edecek düzenlemeler getirmiştir.⁵⁶ Oysa Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yolunda başvurunun reddedilmesi durumunda uygulanabilecek benzer bir düzenleme açıkça öngörülmemiştir. Üzerinde durulan sorunun kesin çözümü için başvurunun reddi nedenlerinin nitelik ve amaçları da gözetilerek bu tür bir düzenlemenin bireysel başvuru için de öngörülmesi yerinde olur. Özellikle 2577 sayılı Kanunun 9. maddesi hükmüne benzer biçimde başvurunun reddi kararı üzerine önceki başvuruda süre koşuluna uyulmuş olması şartıyla yeni bir bireysel başvuruda bulunma süresi öngörülebilir.

Öbür taraftan aynı sonucu gerekli gördüğü durumlarda yeni başvuruya gerek de bırakmadan Anayasa Mahkemesi'nin içtihat yoluyla sağlaması olanaksız görünmemektedir. Öyle ki, bu yolda oluşturulabilecek içtihatların gerekçelendirilmesinde 6216 sayılı Kanunun 49. maddesinin Kanun ve İktüzükte bireysel başvuruya ilişkin hüküm bulunmayan konularda bireysel başvuru yolunun niteliğine uygun olması koşuluyla ilgili usul kanunlarının hükümlerinin uygulanabileceğini düzenleyen (7) numaralı fıkrası hükmü vasıtasıyla 6100 sayılı Kanun ile 2577 sayılı Kanunun yukarıda değinilen hükümlerine dayanılması da mümkündür. Kabul edilebilirlik koşullarına ve düşme nedenlerine ilişkin Kanun ve İktüzükte yer alan kuralların nispeten bir arada, açık ve en azından biçimsel olarak sınırlayıcı hükümler getirilmesine karşın başvurunun reddi neden-

⁵⁶ Tabii ki bir davanın görevsizlik veya yetkisizlik nedeniyle reddedilmesi her durumda davacının kusurundan kaynaklanan bir nedenle söz konusu olmaz. Ayrıca görevsizlik ve yetkisizlik kararları çoğunlukla yargılama makamlarının ciddi ve kapsamlı hukuki değerlendirmeleri sonucunda verilir. Ancak yine de telafi imkânı getiren düzenlemeler başvuruçunun hatalı olup olmadığı ile ilgilenilmeksizin getirilmiştir. Yani yetki ve görev konularında davacıya yüklenilecek açık bir hatanın söz konusu olması durumunda dahi davacının davanın görülmesini sağlayabilme imkânı olmaktadır.

lerine ilişkin benzer bir yolun izlenmemiş olması, bu konuda bir boşluğun olduğu yönünde bir iddiayı da destekler niteliktedir. Bu da 6216 sayılı Kanununun 49. maddesinin (7) numaralı fıkrasının gündeme getirilmesini haklı çıkarabilecek başka bir özelliktir.

Anayasa Mahkemesi'nin çalışma kapsamında üzerinde durulan sakıncaları gidermek üzere oluşturabileceği bir içtihadın gerekçelendirilmesinde işlev görecektir. Diğer düzenleme de yine İçtüzüğü'nün 80. maddesinin (2) numaralı fıkrası hükmüdür. Hatırlanacağı üzere bu hüküm kapsamında Mahkeme'ye düşme nedenlerinin gerçekleşmesi durumunda bireysel başvuruya yüklenen objektif işlevin yerine getirilmesi çerçevesinde değerlendirilebilecek bir yargılamaya devam etme yetkisi verilmiştir. Mahkeme başvurunun reddi nedenlerinden birinin gerçekleşmiş olmasına rağmen bireysel başvurunun objektif işlevleri çerçevesinde değerlendirilebilecek bir ihtiyacın doğması durumunda İçtüzüğü'nün 80. maddesinin (2) numaralı fıkrasını kıyasen uygulamak yoluyla ret kararı vermiyip yargılamayı sürdürmeyi tercih edebilir.

KAYNAKÇA

I. Kitaplar ve Makaleler

ARSLAN, Ramazan / YILMAZ, Ejder / TAŞPINAR AYVAZ, Se-
ma: Medeni Usul Hukuku, İkinci Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2016.

BLOOMEYER, Arwed: "Kesin Hüküm Tesiri ve Sınırları", YAZ-
MAN, İrfan (çev.), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 25(3),
1968.

ÇINAR, İbrahim / ÇINAR, Sinan: "Bireysel Başvurunun Ön İnceleme Usulü, Bireysel Başvuru Bürosunun Çalışma Sistemi ile Bu Aşamada Verilen İdari Ret Kararlarının Nitelikleri ve İtiraz Aşamaları". Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 0(4), Aralık 2014.

ÇINAR, Sinan: "Bireysel Başvuruda Bulunma Usulü", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 0(6), 2015.

DOĞANOĞLU, Ali Erdem: "Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Bireysel Başvuru Hakkının Kötüye Kullanılması Yasağı", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 67(3), 2018.

DOĞRU, Osman: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Rehberi, Birinci Baskı, Legal Yayınevi, İstanbul 2012.

DURMAZ, Cüneyt: "Esasa İlişkin Kabul Edilemezlik Nedenleri", in SAĞLAM, Musa (ed.), Bireysel Başvuru İnceleme Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi), İkinci Baskı, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 2013.

DURSUN, Halil İbrahim: Türk Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuruda Esasa İlişkin Kabul Edilemezlik Sebepleri, Birinci Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara 2018.

EKİNCİ, Hüseyin: "Kabul Edilebilirlik Kriterleri", in SAĞLAM, Musa (ed.), Bireysel Başvuru İnceleme Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi), İkinci Baskı, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 2013.

ERGÜL, Ergin: Anayasa Mahkemesine ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Bireysel Başvuru ve Uygulaması, Birinci Baskı, Yargı Yayınevi, Ankara (Ekim) 2012.

ERMAYASI, Mustafa: Anayasa Mahkemesi'ne Yapılan Bireysel Başvuruların Kabul Edilebilirlik Bakımından İncelenmesi, Birinci Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara (Temmuz) 2018.

GÖREN, Zafer: Bireysel Başvuru Türk Anayasa Yargısında, Birinci Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2013.

GÖZLER, Kemal: Türk Anayasa Hukuku, Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş İkinci Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa (Temmuz) 2018.

GÖZTEPE, Ece: Anayasa Şikâyeti, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No:530, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye Yayınları No:45, Ankara 1998.

GÜVEYİ, Nazmiye, Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Aşaması, Birinci Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul (Şubat) 2015.

HAMDEMİR, Berkan: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru, Birinci Baskı, Seçkin Yayınları, 2015 (Nisan) Ankara.

KANADOĞLU, Korkut: Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru, Birinci Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul (Mayıs) 2015.

KARAMAN, Ebru: Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru Yolu, Birinci Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul (Nisan) 2013.

KILINÇ, Bahadır: “Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru (Anayasa Şikayeti) Kurumu ve Türkiye Açısından Uygulanabilirliği”, Anayasa Yargısı Dergisi, 25(0), 2008.

KORKMAZ, Ramazan: Medeni Usûl Hukuku Açısından Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru, Güncellenmiş İkinci Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul (Nisan) 2017.

KUNTER, Nurullah: Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Yenileştirilmiş ve Geliştirilmiş Sekizinci Bası, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1985.

KURU, Baki / ARSLAN, Ramazan / YILMAZ, Ejder: Medenî Usul Hukuku (Ders Kitabı), Genişletilmiş On Yedinci Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2006.

ÖZBEY, Özcan: Türk Hukukunda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı, Genişletilmiş İkinci Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara (Nisan) 2013.

ÖZBUDUN, Ergun: Türk Anayasa Hukuku, 2017 Anayasa Değişikliklerine Göre Gözden Geçirilmiş On Sekizinci Basım, Yetkin Yayınları, Ankara 2018.

TANRIVER, Süha: Medeni Usûl Hukuku Cilt I Temel Kavramlar ve İlk Derece Yargılaması, Birinci Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2016.

ŞİRİN, Tolga: Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Bireysel Başvuru Hakkı (Bireysel Başvuru Hakkı), Birinci Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul (Ekim) 2015.

ŞİRİN, Tolga: Türkiye'de Anayasa Şikayeti (Bireysel Başvuru) İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Almanya Uygulaması ile Mukayeseli Bir İnceleme (Anayasa Şikayeti), On İki Levha Yayınları, İstanbul 2013.

URAL, Sami Sezai: Hak ve Özgürlüklerin Korunması Bağlamında Bireysel Başvuru, Birinci Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara (Eylül) 2013.

YILMAZ, Ejder: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Değiştirilmiş İkinci Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2013.

II. İnternet Kaynakları

Anayasa Mahkemesi: "Kararlar Bilgi Bankası, Bireysel Başvuru Kararları", <http://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 30.09.2018).

Anayasa Mahkemesi: "Sayılarla Bireysel Başvuru: 23 Eylül 2012 - 30 Eylül 2018 Tarihleri Arası Bireysel Başvuru İstatistikleri", <http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/istatistikler/pdf/istatistik-30Eylul.pdf>, (Erişim Tarihi: 30.09.2018).